

DOI: 10.11649/sm.1610

Slavia Meridionalis 18, 2018

Article No.: 1610

Citation:

Szulc, A. (2018). O tłumaczeniach greckich σκήνωμα, σκηνή i innych odzwierciedlonych w cerkiewnosłowiańskich redakcjach Księgi Psalmów. *Slavia Meridionalis*, 18. <https://doi.org/10.11649/sm.1610>

Arleta Szulc

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

O tłumaczeniach greckich σκήνωμα, σκηνή i innych odzwierciedlonych w cerkiewnosłowiańskich redakcjach Księgi Psalmów

Wstęp

W artykule, w ramach cyklu opracowań na temat leksykalnej wariantowości cerkiewnosłowiańskich redakcji starotestamentowej Księgi Psalmów¹, przedstawione zostały użycia słowiańskich ekwiwalentów gr. σκήνωμα, σκηνή oraz κατοικητήριον, κατοικία i παροικία². Użycia te prześledzono w wyselekcjonowanych reprezentantach 6 redakcji³:

¹ Zob. np. Szulc, 2016a i 2016b, a także Szulc, 2018.

² Poddane analizie porównawczej słownictwo greckie i (staro-)(cerkiewno)słowiańskie opracowano przy wykorzystaniu następujących pozycji leksykograficznych: Miklosich, 1886; Гильтебрандт, 1898/1993; Дьяченко, 1900/1998; Sadnik & Aitzetmüller, 1955; Kurz, Mareš, & Hauptová, 1958–1997; Георгиев, Дуриданов, Рачева, & Тодоров, 1971–2017; Skok, 1971–1973; Фасмер, 1987; Цейтлин, Вечерка, & Благова, 1994; Popowski, 1995; Иванова-Мирчева, 1999–2009; Jurewicz, 2000–2001.

³ Oparto się na klasyfikacji ugruntowanej głównie w opracowaniach C. M. MacRobert (zob. np. MacRobert, 1990, 1993, 1998, 2005), odstąpiono natomiast od klasyfikacji wcześniejszych, zwłaszcza od podziału na psalterze tzw. redakcji nowej (albo poprawionej (новая или исправленная/новая правленая редакция), znanych w literaturze przedmiotu, zob. np. Погорелов, 1901, s. XXXIV–XXXVII; Чешко, 1981, s. 79–85, 1982, s. 60–93, 1988, s. 217–230; Карачорова, 1985, s. 34–38.

The work has been prepared at author's own expense.

Competing interests: no competing interests have been declared.

Publisher: Institute of Slavic Studies, Polish Academy of Sciences.

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 3.0 PL License (creativecommons.org/licenses/by/3.0/pl/), which permits redistribution, commercial and non-commercial, provided that the article is properly cited. © The Author(s) 2018.

1) archaicznej (albo południowosłowiańskiej), tzw. pierwszej (the Archaic or South Slavonic redaction; the first redaction / redaction I, por. MacRobert, 1998, s. 921–942; Thomson, 1998, s. 803–808);

2) mieszanej, tj. archaiczno-ruskiej (mixed Archaic and Russian redaction, por. MacRobert, 1993, s. 282);

3) ruskiej (the Russian redaction, por. np. MacRobert, 1998, s. 923), albo wschodniobułgarskiej⁴, zwanej też drugą (the second redaction / redaction II, por. MacRobert, 1998, s. 923; Thomson, 1998, s. 810–815);

4) norowskiej (the redaction of the Norov Psalter, por. MacRobert, 1998, s. 923), nazywanej też czwartą (the fourth or Norov redaction, por. Thomson, 1998, s. 820–822);

5) atońskiej, tzw. trzeciej (the Athonite redaction/redaction III, por. MacRobert, 1998, s. 923), nazywanej również trzecią / atońską recenzją (the third or Athonite recension, por. Thomson, 1998, s. 815–820);

6) cyprianowskiej, zaliczanej do psalterzy redakcji czwartej (redaction IV, por. MacRobert, 1998, s. 928), nazywanej również piątą / cyprianowską rewizją (the fifth or Cyprianic revision, por. Thomson, 1998, s. 823–825).

Analizę semantyczną połączono z charakterystyką ilościową. Uwagę poświęcono zarówno różnicom, jak i podobieństwom w zastosowaniach rozważanego słownictwa.

Porównań dokonano na podstawie takich (s)cs. tekstów psalterzowych, jak⁵:

S. – staro-cerkiewno-słowiański *Psalterz synajski*, z XI wieku, w wyd.: Северьянов, С. (1922/1954). *Синайская псалтырь. Глаголический памят-*

⁴ Nazwa redakcji: ruska wiąże się nie tyle z jej pochodzeniem, co z zachowaniem i rozpowszechnieniem tej wersji Psalterza przede wszystkim w rękopisach spisanych na terytorium językowym wschodniosłowiańskim. Uzewnętrzniła się ona w nich (choć nie wyłącznie) najwcześniej i z największą frekwencją. Jej wyraźne związki z zabytkami dawnego piśmiennictwa wschodniobułgarskiego sankcjonują zasadność nazywania jej również wschodniobułgarską (o redakcji ruskiej, por. np. Поропелов, 1901, s. XXX–XXXIV; Карачорова, 1985, s. 32; MacRobert, 1998, s. 923); podobną uwagę na temat rozpatrywanej redakcji, zob. w: Szulc, 2013, s. 145; o trudnościach związanych z identyfikacją wschodniobułgarskiej – presławskiej redakcji psalterzowej, zob. np. MacRobert, 2005, s. 39–46.

⁵ W porównaniach ograniczono się do psalterzy niekomentowanych, z wyjątkiem *Psalterza bolońskiego*, z komentarzami Atanazego z Aleksandrii, z uwagi na ścisłą współzależność zachodzącą między tą psalterzową wersją redakcyjną a redakcją I. Nie uwzględniono zaś psalterzy odzwierciedlających redakcję z komentarzami Theodoryta z Cyrrhus (*Psalterz cudowski* i psalterz opatrzony sygnaturą 7/177 z Państwowego Muzeum Historycznego w Moskwie, por. np. schemat: *Textual Development of the Church Slavonic Psalter up to the 15th Century*, w: MacRobert, 1998, s. 928); o tzw. *толковых псалтырях*, zob. np. Szulc, 2000, s. 18–20.

ник XI века. Петроград/Graz: Отделение Русского языка и словесности Российской Академии Наук/Akademische Druck-U. Verlagsanstalt; Mareš, F. V. (sub. red.) (1997). *Psalterii Sinaitici pars nova (monasterii s. Catharinae codex slav. 2/N)*. Wien: Verl. der Österreichischen Akad. der Wissenschaften; reprezentant redakcji archaicznej.

B. – bułgarski (macedoński) *Psalterz boloński* (z komentarzami), z XIII wieku, w wyd.: Дуйчев, И. (1968). *Болонски псалтир. Български книжовен паметник от XIII век*. София: Издателство на Българската Академия на Науките; reprezentant redakcji archaicznej (komentowanej).

Sr. – serbski psalterz rękopiśmienny, z pierwszej połowy XIII wieku, w wyd.: Altbauer, M. (1979). *Der älteste serbische Psalter*. Slavistische Forschungen 23. Köln–Wien: Böhlau Verlag; Tarnanidis, I. (1988). *The Slavonic Manuscripts Discovered in 1975 at St. Catherine's Monastery on Mount Sinai*. Thessaloniki: Hellenic Association for Slavic Studies; reprezentant mieszanej redakcji archaiczno-ruskiej, według klasyfikacji C. M. MacRobert (MacRobert, 1993, s. 282).

F. – ruski psalterz rękopiśmienny, z XIII wieku, z Rosyjskiej Biblioteki Narodowej w St. Petersburgu (sygnatura F.п.1.1); reprezentant redakcji ruskiej (albo wschodniobułgarskiej), według podziału Pogoriełowa i in. (Погорелов, 1901, s. XXX–XXXIV; Карачорова, 1985, s. 32; MacRobert, 1998, s. 923; zob. też na temat terminologii, np. Szulc, 2014, s. 279 [przypis 10]).

N. – bułgarski *Psalterz norowski*, z XIV wieku, w wyd.: Чешко, Е. В., Бунина, И. К., Дыбо, В. А., Князевская, О. А., Науменко, Л. А. (1989). *Норовская псалтырь. Среднеболгарская рукопись XIV века*. Ч. 1–2. София: Издательство Болгарской Академии Наук; reprezentant redakcji norowskiej.

T. – bułgarski *Psalterz Tomicza*, z XIV wieku, w wyd.: Джурова, А. (1990). *Томичов псалтир*. Monumenta Slavico-Byzantina et Mediaevalia Europensia I. Vol. I–II. София: Университетско Изд-во „Климент Охридски”; reprezentant redakcji atońskiej.

S. – *Psalterz metropolity Cypriana*, piętnastowieczna kopia średniobułgarskiego psalterza sporządzona dla potrzeb Słowian wschodnich (wykorzystano zestawienia odpowiednich wariantów lekcji w wyd.: Чешко, Бунина, Дыбо, Князевская, & Науменко, 1989); reprezentant redakcji cyprianowskiej.

Paralelne fragmenty scs. i cs. psalterzy zestawiono z odpowiednimi fragmentami greckiego wzorca, według wyd.: Rahlfs, A. (ed.) (2006). *Septuaginta. Id est Vetus Testamentum graece iuxta LXX interpretes. Editio altera, quam recognovit et emendavit Robert Hanhard. Duo volumina in uno*. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft [SEPTUAGINTA_SBL.pdf; www.dbg.de www.academic-bible.com].

Miejsca wystąpień analizowanego słownictwa zidentyfikowano przy pomocy: Северьянов, 1922/1954 [*Словарь*, hasło: **вЪселенъе** (s. 220), **жилиште** (s. 245), **кровъ** (s. 271), **очръште** (s. 317), **село** (s. 356), **скиниѣ** (s. 357), **сѣнь** (s. 372)], a także: Гильтебрандт, 1898/1993 [hasło: **жилице** (s. 136), **кровъ** (s. 183), **селеніе** (s. 346–347), **село** (s. 347), **скинїа** (s. 352), **сѣнь** (s. 385); *Указатель греко-славяно-латино-русский къ «Справочному и объяснительному словарю к Псалтири» Петра Гильтебрандта*, hasło: τό κατοικητήριον (s. 502), ή κατοικία (s. 502), ή παροικία (s. 522), ή σκηνή (s. 533), τό σκηνωμα (s. 533)]; Flis, 1996 [hasło: *Miejsce* (s. 580), *Mieszkanie* (s. 588), *Namiot* (s. 665–666), *Okrycie* (s. 823), *Przybytek* (s. 1142), *Siedziba* (s. 1280), *Sukkot* (s. 2022), *Źródło* (s. 1959)]. Wykorzystano ponadto elektroniczną bazę na stronie Katabiblon.com (Strong w LXX i NT – Wyszukiwanie), pod adresem: <http://lexicon.katabiblon.com/index.php?search=80> („Kata Biblon: Wiki Lexicon of the Greek New Testament”, b.d. Occurrences in the LXX).

Τό σκηνωμα

Gr. σκηνωμα ‘namiot, mieszkanie, przybytek’ w Psalmach odnosi się do ‘przybytku Boskiego, świątyni, pierwotnego sanktuarium – namiotu Pana’, a poza tym do ‘mieszkań – namiotów ludów koczujących, w tym Izraelitów, w ich drodze do Ziemi Obiecanej, i innych ludów, zwłaszcza wrogów (nieprzyjaciół) ludu wybranego’.

W wersetach psalmowych w kontekstach, w których występuje σκηνωμα mowa o: ‘namiocie (przybytku) Pana – domu na Jego świętej górze’ (Ps 14:1)⁶, ‘świątyni (przybytkach) Boga na Jego świętej górze Syjon’ (Ps 42:3), ‘namiocie, który Pan postawił (w/na) słońcu’⁷ (Ps 18:5), ‘miejscu zamieszkania chwały Pana’⁸ (Ps 25:8), ‘przybytku świętym uczynionym przez Najwyższego

⁶ W prezentowanym opracowaniu numerację psalmów generalnie podaje się za LXX; jedynie w wypadku cytatów z komentarzy do Księgi Psalmów, zgodnie ze źródłem cytowania, stosuje się oznaczenia według oryginału hebrajskiego bądź numerację podwójną, według TM i LXX.

⁷ Słońce – bóg prawa i sprawiedliwości został tutaj zdemitologizowany; słońce, jak wszystko pozostałe stworzenie, jest jednym z dzieł Bożych (por. Brown, Fitzmyer, & Murphy, 2001, s. 490 [komentarz do Ps 19:5–7]); ‘Pan postawił namiot (w/na) słońcu’ oznacza, że ‘uczynił dla słońca mieszkanie i sam w nim zamieszkał’.

⁸ W chwili poświęcenia świątyni przez Salomona spoczęła w jej przybytku Chwała Jahwe pod postacią obłoku i pozostała w niej (por. 1 Krl 8,10n) (por. Stachowiak & Romaniuk, 1980, s. 586 [przypis 22,4]).

(tj. o świętym mieście Jeruzalem)' (Ps 45:5), 'namiocie, z którego Bóg usunie na zawsze człowieka nieprawego'⁹ (Ps 51:7), 'przybytku Boga, w którym pragnie na wieki zamieszkać człowiek pokładający w Nim ufność' (Ps 60:5), 'namiocie imienia Boga, zbeczeszczonym przez wroga (tj. o Syjonie lub całym Jeruzalem)' (Ps 73:7), 'namiocie Selomu'¹⁰, 'wzgardzonym przez Pana' (Ps 77:60), 'namiotach (przybytkach) Pana Zastępów' (Ps 83:2), 'namiocie poświęconym Bogu Jakuba' ('miejscu dla Pana, mieszkaniu (dla) Mocnego Jakuba') (Ps 131:5), 'przybytkach Boga, miejscu gdzie oparły się Jego stopy' ('mieszkaniu Pana, gdzie pada się przed podnóżkiem stóp Jego') (tj. o Arce przymierza) (Ps 131:7), a także o: 'mieszkaniu (grobach, grobowcach) ludzi nieroztropnych i bezmyślnych (głupiego i prostaka)' (Ps 48:12), 'namiotach wrogów' (Ps 68:26), 'namiotach Chama'¹¹ (Ps 77:51), 'namiotach pokonanych plemion, w których Bóg osadził pokolenia (szczepy) Izraela' (Ps 77:55), 'namiotach (namiocie) Józefa, które (który) Pan odrzucił, nie wybierając pokolenia (szczepu) Efraima' (Ps 77:67), 'koczowiskach Idumajczyków' ('namiotach Edomu') (Ps 82:7), 'komnatach przestępców (grzeszników)' (Ps 83:11), 'koczowiskach (namiotach) Jakuba'¹² (Ps 86:2), 'namiotach Izraelitów (narzekających (szemrzących) i nie słuchających głosu Pana)' (Ps 77:28, Ps 105:25), 'koczowiskach (namiotach) Kedaru'¹³ (Ps 119:5) oraz o 'mieszkaniu w domu Dawida' (Ps 131:3).

W porównywanych reprezentantach cs. reakcji psalterzowych σκηνωμα tłumaczone jest prawie bez wyjątku przez **σελο**. Dotyczy to wszystkich

⁹ „Ten namiot może oznaczać mieszkanie owego człowieka, lecz w świetle końcowej części wiersza może też wskazywać na świątynię Boga w Jeruzalem” (Popowski, 2014, s. 881 [przypis 1], 2016–2017, s. 754 [przypis 2]).

¹⁰ „Selom (Selo, Szilo) – miejscowość leżąca 31 km na północ od Jeruzalem. Tu w czasach Sędziów (ok. 1200 – 1050 r. przed Chr.) był główny ośrodek kultu Jahwe (zob. 1 Krl rozdziały 1–4). Potem zastąpiła go świątynia, postawiona w Jeruzalem przez króla Salomona” (Popowski, 2014, s. 910 [przypis 2]; zob. też Popowski, 2016–2017, s. 772 [przypis 2]).

¹¹ Tu Cham jest symbolem Egiptu.

¹² „Życie patriarchów Izraela jako pasterzy stad pod namiotami oraz wieloletnia wędrówka Izraelitów, kiedy to także musieli koczować pod namiotami, zostawiło w księgach Biblii trwałą ślad w często stosowanej metaforze namiotów dla określenia ich domów, wsi i miast, a także dla określenia murowanej świątyni Boga w Jeruzalem” (Popowski, 2014, s. 918 [przypis 3], 2016–2017, s. 778 [przypis 2]).

¹³ „Kedar – pierwotnie syn Ismaela (Izmael), wnuk Abrahama. Później to imię oznaczało nie tylko potomków Ismaela, lecz także pustynne tereny leżące między Damaszkiem i Eufratem, gdzie oni wypasali swoje stada, mieszkając pod namiotami z materiału utkanego z czarnej lub brązowej sierści kóz” (Popowski, 2014, s. 962 [przypis 4]; zob. też Popowski, 2016–2017, s. 805 [przypis 3]).

psalterzy, oprócz C. Tu użycie **село** zostało wyraźnie ograniczone na rzecz wariantu słowotwórczego **селение**¹⁴. **селение** w innych analizowanych tekstach psalterzowych występuje sporadycznie – tylko w N. (2 razy, w Ps 48:12 i 77:28) i w T. (1 raz, w Ps 18:5). „Resztkowego” w C. **село** używa się zarówno dla oznaczenia ‘przybytku Boga’ (por. Ps: 45:5, 83:2), jak i ‘przybytku człowieka’ (por. Ps: 77:55, 83:11, 119:5). Podobnie wariant **селение** stosuje się tu raz w znaczeniu pierwszym (por. Ps: 18:5, 51:7, 77:60, 131:5, 131:7), raz w znaczeniu drugim (por. Ps: 48:12, 77:51, 77:67, 82:7, 86:2, 105:25, 131:3). Obecność w C. w pięciu kontekstach psalmowych wariantu **село** zamiast oczekiwanego **селение** daje się wytłumaczyć bliskością znaczeniową σκήνωμα w rozważanych kontekstach z χωρίον i κόμη. W Ps 45:5 bowiem opiewane jest terytorium świętego miasta Jeruzalem, w Ps 77:55 mówi się o osadzeniu ludu wybranego na obszarze Ziemi Świętej, ‘namioty (przybytki) Pana Zastępów’ z Ps 83:2 odnoszą się do przechowywanej w świątyni na Syjonie „Arki Przymierza Pana Zastępów”, tj. „Pana gwiazdnych orszaków, czyli wszechświata”¹⁵ (mowa więc o przybytku Pańskim obejmującym granice ziemskie i niebieskie), w Ps 83:11 obszar świątyni Pana przeciwstawiony został obszarowi „świątyni niesprawiedliwości i przewrotności” (*Jan Paweł II, Benedykt XVI rozważają Psalmy i Apokalipsę św. Jana*, 2006, s. 218), tj. terytoriom (osadom) zamieszkanym przez ludzi niegodziwych, a w Ps 119:5 ‘namioty Kedaru’ wskazują na tereny pustynne między Damaszkiem a Eufratem, na których potomkowie Ismaela wypasali swoje stada. Obok zdecydowanie przeważającego **селение** i ustępującego mu **село**, C. używa także **жилице** (w pozostałych psalterzach **жилице** jako odpowiednik σκήνωμα należy do rzadkości). **жилице** na miejscu σκήνωμα odnosi się zwłaszcza do ‘przybytku Boskiego, tj. przez Boga i dla Boga (Żywego/Żyjącego) uczynionego’. W tym znaczeniu **жилице** użyto w czterech kontekstach w C. (por. Ps: 14:1, 42:3, 60:5, 73:7) i w jednym w S., B., F., N., T. (por. Ps 14:1), a w znaczeniu ‘siedziby

¹⁴ Stało się tak zapewne z powodu chęci uniknięcia niejasności semantycznej. **село** bowiem kojarzono tutaj z gr. ἀγρός ‘pole, rola; wieś; zagroda’, χωρίον ‘miejsce, obszar, teren; majątek ziemski, pole, kawałek gruntu, grunt’ i κόμη ‘wieś, obwód, dzielnica; wioska, miasteczko; mieszkańcy wsi’, a nie ze σκήνωμα, σκηνή lub z οἶκος (por. Popowski, 1995, s. 8 [hasło: ἀγρός], s. 354 [hasło: κόμη], s. 662 [hasło: χωρίον]; Дьяченко, 1998, s. 590 [hasło: село, селение] i in.); poza tym **селение** (i być może **жилице**) odnosi się nie tylko do miejsca, lecz także do czasu, który w przypadku eksponowanego stanu jest nieograniczony.

¹⁵ Por. komentarz Jana Pawła II do Ps 84[83]: 2–3.5–6.9–10, w: *Jan Paweł II, Benedykt XVI rozważają Psalmy i Apokalipsę św. Jana*, 2006, s. 218.

człowieka – namiotów Izraelitów / namiotu wroga' жилище zastosowano w C. w dwóch kontekstach (por. Ps 68:26 i Ps 77:28). Jednokrotnie, w Ps 25:8, na miejscu σκηνωμα we wszystkich zestawianych w niniejszym opracowaniu psalterzach (s)cs. zastosowano wariant ВЪСЕЛЕНИЕ, by, jak się wydaje, oddać znaczenie 'faktu zamieszkania, osiedlenia się, wstąpienia'. Wyjątkowym, poświadczonym jeden raz w Sr. i dwa razy w F., odpowiednikiem omawianego leksemu greckiego jest сѢНЬ. Został on użyty w odniesieniu do 'pierwotnego sanktuarium – namiotu Pana (por. Ps: 42:3, 131:5, 131:7). Podobnie wyjątkowymi są tu (w Ps 77:28) wschodniobułgarskie, gwarowe, кѢЩА (użyte 1 raz w F.) oraz, jako jego zachodniobułgarski ekwiwalent, очрьце¹⁶ (użyte 1 raz w S., B., Sr. i T.).

Niżej przedstawiono wykaz (s)cs. wariantów leksykalnych zastosowanych na miejscu gr. σκηνωμα w porównywanych zabytkach psalterzowych (Tabela 1) oraz liczbowe zestawienie użyć rozpatrywanych wariantów (Tabela 2).

Tabela 1. (S)cs. odpowiedniki gr. σκηνωμα w porównywanych psalterzach (в_ς oznacza вЪСЕЛЕНИЕ, ж – жилище, к – кѢЩА, о – очрьце, с – село, с_α – селение, с_н – сѢНЬ)

Ps	S.	B.	Sr.	F.	N.	T.	C.
14:1	ж	ж	–	ж	ж	ж	ж
18:5	с	с	с	с	с	с _α	с _α
25:8	в _ς	в _ς	в _ς	в _ς	в _ς	в _ς	в _ς
42:3	с	с	с _н	с	с	с	ж
45:5	с	с	с	с	с	с	с
48:12	с	с	с	с	с _α	с	с _α
51:7	с	с	с	с	с	с	с _α
60:5	с	с	с	с	с	с	ж

¹⁶ O zamianie очрьце przez кѢЩА, por. np. Rusek, 1984, s. 62–67; Szulc, 2000, s. 81; na кѢЩА jako charakterystyczny preslawizm wskazuje także np. T. Slavova, por. Славова, 1989, s. 68, 97, 125; сѢНЬ, очрьце i кѢЩА, w odróżnieniu od ogólnych nazw 'miejsca zamieszkania, przebywania; mieszkania, przybytku', takich jak: село, (вЪ)селение, жилище, oddają konkretne znaczenie typu 'siedziby, mieszkania, przybytku', wskazując na 'namiot, szałas'. Ich ograniczone do minimum stosowanie/brak zastosowania w rozpatrywanych tekstach psalterzowych świadczy o unikaniu w przekładzie, w imię jasności merytorycznej, słownictwa niemającego w środowisku kulturowym słowiańskim ścisłych desygnatów. Stąd preferowanie w nich (w tej grupie słownictwa) wyrazów ogólnych, konkretne stanowią tu resztkę odwołań do dawnych, odzwierciedlonych w Biblii stosunków społeczno-kulturowych.

Ps	S.	B.	Sr.	F.	N.	T.	C.
68:26	с	с	с	с	с	с	ж
73:7	с	с	с	с	с	с	ж
77:28	ο	ο	ο	κ	с _A	ο	ж
77:51	с	с	с	с	с	с	с _A
77:55	с	с	с	с	с	с	с
77:60	с	с	с	с	с	с	с _A
77:67	с	с	с	с	с	с	с _A
82:7	с	с	с	с	с	с	с _A
83:2	с	с	с	с	с	с	с
83:11	с	с	с	с	с	с	с
86:2	с	с	с	с	с	с	с _A
105:25	с	с	с	с	с	с	с _A
119:5	с	с	с	с	с	с	с
131:3	с	с	с	с	с	с	с _A
131:5	с	с	с	с _H	с	с	с _A
131:7	с	с	с	с _H	с	с	с _A

Źródło: Opracowanie własne.

Tabela 2. Liczby wystąpień poszczególnych (s)cs. odpowiedników gr. σκῆνωμα w porównywanych psalterzach.

	S.	B.	Sr.	F.	N.	T.	C.
въселение	1	1	1	1	1	1	1
жилице	1	1	0	1	1	1	6
κῆψα	0	0	0	1	0	0	0
очрыце	1	1	1	0	0	1	0
село	21	21	20	19	20	20	5
селение	0	0	0	0	2	1	12
сѣнь	0	0	1	2	0	0	0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Tabeli 1.

A oto fragmenty, w których poświadczona jest użycie omawianych wariantów leksykalnych (przytoczono głównie te konteksty, w których przynajmniej w jednym z porównywanych zabytków brak zgodności z pozostałymi co do zastosowania odpowiedniego wariantu):

- Ps 14:1 – вѣ жилишти твоимѣ [твоемѣ¹⁷ B., F., N., T., C.] [w Sr. brak fragmentu psalmu], gr. ἐν τῷ σκηνώματί σου
- Ps 18:5 – (+ и Sr.) вѣ слѣнѣци положи село [селеніѣ T., C.] его [свое T., C.], gr. [...] τὸ σκηνώμα αὐτοῦ
- Ps 25:8 – и (- F.) мѣсто [мѣста Sr.] вѣселеньѣ[-и(г)а] [вселение Sr., вселенѣа F.] славы твоеѣ [твое Sr.], gr. [...] τόπον σκηνώματος δόξης σου
- Ps 42:3 – и вѣвѣсте [введоста Sr., T., C.; ведоста N.; введета F.] мѣ вѣ горѣ сѣѣж твоѣж [его B.; своѣж N., C.] и вѣ села [сѣни Sr.; жилища C.] твоѣ[-(г)а, -ѣ], gr. [...] εἰς τὰ σκηνώματά σου
- Ps 45:5 – сѣилѣ [всве[а]тилѣ ѣ Sr., F., N., C.] село свое вѣшьней[-и(и)], gr. [...] τὸ σκηνώμα αὐτοῦ [...]
- Ps 48:12 – села [селеніа N., C.] ихѣ (tj. nieroztropnych i bezmyślnych), gr. σκηνώματα αὐτῶν
- Ps 60:5 – вѣселиж[-а, -ю] [присела N.] с(г)а[-е] вѣ селѣ [жилицѣ C.] твоемѣ вѣкѣ [вѣкѣ B., C.], gr. [...] ἐν τῷ σκηνώματί σου [...]
- Ps 68:26 – ѣ вѣ селѣхѣ [жилицѣ^x C.] ихѣ не вѣди [да не вѣдетъ N., C.] иже живетѣ [живѣцаго C.], gr. [...] ἐν τοῖς σκηνώμασιν αὐτῶν [...]
- Ps 73:7 – вѣ [на N., T., C.] зем(а)и оскврѣниша село [жилицѣ C.] имени твоего, gr. [...] τὸ σκηνώμα τοῦ ὀνόματός σου
- Ps 77:28 – вкрѣстѣ оч(р)ышта [кѣщѣ F.; селеніи N.; жилищѣ C.] ихѣ (tj. Izraelitów), gr. κύκλω τῶν σκηνωμάτων αὐτῶν
- Ps 77:55 – ѣ вѣсели вѣ селѣхѣ ихѣ колѣна ѣлева, gr. [...] ἐν τοῖς σκηνώμασιν αὐτῶν [...]
- Ps 77:60 – ѣ сѣринж [...] село [селеніѣ C.] вѣ (- N., C.) немѣже [неже T.; еже N., C.] вѣсели сѣ вѣ члѣвѣхѣ, gr. [...] σκηνώμα αὐτοῦ [...]
- Ps 77:67 – (ѣ) сѣринж село [селеніѣ C.] іосіфова, gr. [...] τὸ σκηνώμα Ἰωσηφ
- Ps 82:7 – села [селеніа C.] ідоумѣи[н]ска(ѣ)[-и(г)а], gr. τὰ σκηνώματα τῶν Ἰδουμαίων
- Ps 83:2 – коль [іако N.] вѣзлюблена(а) селѣ(!)[-а] твоѣ[-и(г)а] ѣ сѣлѣ [сѣламѣ N.], gr. [...] τὰ σκηνώματά σου [...]
- Ps 83:11 – вѣ селѣхѣ грѣшьничиѣ [грѣшьнищѣхѣ F.], gr. ἐν σκηνώμασιν ἁμαρτωλῶν
- Ps 86:2 – паче вѣсѣхѣ [вѣсѣ N.] селѣ [сел^a N.; селеніи C.] иѣ[(г)а]ковѣ [іаковѣ[а]-ѣ] Sr., N.; іаквлѣхѣ C.], gr. ὑπὲρ [...] τὰ σκηνώματα Ἰακωβ
- Ps 105:25 – и поро[ѣ]пѣтѣша [порѣптѣж B.] вѣ селѣхѣ [селені^x C.] своихѣ, gr. [...] ἐν τοῖς σκηνώμασιν αὐτῶν

¹⁷ Cytaty psalmowe podaje się w zapisie wg S., warianty leksykalne i gramatyczne zaś – wg najstarszego z porównywanych psalterzy cs., w którym dany wariant został poświadczony; różnice graficzno-fonetyczne generalnie nie są tu uwzględniane.

- Ps 119:5 – **ВЪСЕЛИХЪ СЯ ВЪ** [сѣ В., Т., С.] **СЕЛО** [селѣї В., N., Т., С.] **ТРЕ[Ъ]МНАѢ[-ІА]** [кѣѣдарѣскѣї В.; кидарѣска F.; кидарѣскимн N., Т., С.], gr. [...] μετὰ τῶν σκηνωμάτων Κηδαρ
- Ps 131:3 – **АШТЕ ВЪНИДЖ** [вселѣ сѣ С.] **ВЪ СЕЛО** [селеніе С.] **ДОМОУ МОЕГО** [іего Sr.], gr. [...] εἰς σκηνωμα οἴκου μου
- Ps 131:5 – **МѢСТО** [селеніе С.] **ГІО** [гѣви В., Sr., F., N., Т., С.] **СЕЛО** [сѣнь F.; селеніе С.] **БѢУГ ІѢ[І]А** [ковлю], gr. [...] σκηνωμα τῷ θεῷ Ἰακωβ
- Ps 131:7 – **ВЪНИДѢ[Є]МЪ ВЪ СЕЛО** [села В., N., Т.; сѣни F.; селеніа С.] **ЕГО** (tj. Pana), gr. [...] εἰς τὰ σκηνώματα αὐτοῦ.

‘Н σκηνή

Znaczenie ‘namiot (dach namiotu); ogólnie: mieszkanie, przybytek’ poświadczają również gr. σκηνή. W psalterzowych kontekstach odnosi się do: ‘namiotu Boga, który Go okrywał ze wszystkich stron’ (Ps 17:12), ‘namiotu Pana, dachu (głębi) przybytku, dającego schronienie’ (Ps 26:5), ‘przybytku Pana, gdzie składa się radosną ofiarę (Ps 26:6), ‘namiotu – świątyni Pana, dokąd przynosi się dary ofiarne, chwałę i cześć’ (Ps 28:1), ‘namiotu – osłony przed oszczercami’ (Ps 30:21), ‘cudownego (przedziwnego) namiotu – domu Boga, przepelnionego radością i uwielbieniem (dziękczynieniem)’ (Ps 41:5), ‘Doliny/Kotliny Namiotów¹⁸ (Sukkot)’ (Ps 59:8, Ps 107:8), ‘przybytku wzgardzonego przez Pana – namiotu Selomu’ (Ps 77:60) oraz ‘namiotów ludzi sprawiedliwych’ (Ps 117:15).

Porównywane psalterze (s)cs. tłumaczą gr. σκηνή generalnie przez **КРОВЪ**, rzadko przez **СЕЛО** (3 razy w S., B., Sr., F., N., T., w Ps: 59:8, 107:8, 117:15; 1 raz w C., w Ps 117:15), a wyjątkowo tylko przez **СКИНИИ**¹⁹ (1 raz w S., B., Sr., F., T., C., w Ps 77:60), **СѢНЬ** (1 raz w N., w Ps 77:60, oraz w T. i C.,

¹⁸ „Namiotów” – tak w Septuagincie przełożone jest imię własne Sukkot. Sukkot lokalizuje się nad potokiem Jabbok, niedaleko jego ujścia do Jordanu (ok. 50 km na północ od Morza Martwego)” (Popowski, 2014, s. 944 [przypis 3], 2016–2017, s. 794 [przypis 2]).

¹⁹ Pozostawiane pierwotnie bez tłumaczenia **СКИНИИ**, oddające gr. σκηνή, zostało z czasem zastąpione odpowiednimi ekwiwalentami słowiańskimi, zgodnie z tendencją do eliminacji z przekładu wyrazów obcego pochodzenia; o wyparciu **СКИНИИ** przez **СѢНЬ** (СТѢНЬ) np. w atońskiej redakcji Apostoła i o in. wariantach leksykalnych tłumaczących odnośne słowo greckie, zob. np. Христова-Шомова, 2004, s. 633.

w Ps 28:1), **селение** (2 razy w C., w Ps: 17:12, 107:8) bądź **жилице**²⁰ (1 raz w C., w Ps 59:8), a nawet przez **таина** (1 raz w F., w Ps 30:21). **кровъ** (także rzadkie **сѣнь** i **скинина**) ściśle oddają znaczenie ‘namiotu (dachu, osłony)’, są więc, w odróżnieniu od pozostałych, dokładnymi odpowiednikami analizowanego leksemu greckiego. Zastosowanie w C. ogólnego wariantu **селение** zamiast konkretnego **кровъ** bądź zamiast ogólnego **село** na miejscu σκηνή (por. Ps 17:12 i Ps 107:8) mogło być spowodowane wpływem kontekstów, w których poświadczony jest użycie wyraźnie tu preferowanego **селение** na miejscu σκηνωμα. Użycie zaś w F. **таина** zamiast **кровъ** jako odpowiednika σκηνή (por. Ps 30:21) podkreśla tajność = doskonałość kryjówki, którą prześladowanemu daje ‘namiot Pana’.

W poniższych tabelach przedstawiono wykaz wariantów (s)cs. zastosowanych w porównywanych zabytkach psalterzowych na miejscu gr. σκηνή (Tabela 3) oraz zestawienie liczbowe danych użytych (Tabela 4).

Tabela 3. Wykaz wariantów (s)cs. tłumaczących gr. σκηνή w porównywanych zabytkach psalterzowych (Ж oznacza жилище, К_ρ – кровъ, с – село, с_к – скинина, с_л – селение, с_н – сѣнь, Т – таина)

Ps	S.	B.	Sr.	F.	N.	T.	C.
17:12	К _ρ	К _ρ	–	К _ρ	К _ρ	К _ρ	с _л
26:5a	К _ρ	К _ρ	К _ρ	К _ρ	К _ρ	К _ρ	К _ρ
26:5b	К _ρ	К _ρ	К _ρ	К _ρ	К _ρ	К _ρ	К _{ρс}
26:6	К _ρ	К _ρ	К _ρ	К _ρ	К _ρ	К _ρ	К _ρ
28:1	–	К _ρ	–	–	–	с _н	с _н [*]
30:21	К _ρ	К _ρ	–	Т	К _ρ	К _ρ	К _ρ
41:5	К _ρ	К _ρ	К _ρ	К _ρ	К _ρ	К _ρ	К _ρ
59:8	с	с	с	с	с	с	Ж
77:60	с _к	с _к	с _к	с _к	с _н	с _к	с _к
107:8	с	с	с	с	с	с	с _л
117:15	с	с	с	с	с	с	с

* Tu adi. od сѣнь.

Źródło: Opracowanie własne.

²⁰ Część (s)cs. ekwiwalentów σκηνή jest zbieżna, jak widać, z(e) (s)cs. ekwiwalentami σκηνωμα (zob. село, селение, сѣнь, жилище). Zbieżność ta wynika ze wskazanej wyżej bliskości znaczeń rozpatrywanego słownictwa greckiego.

Tabela 4. Zestawienie liczbowe użycie poszczególnych wariantów (s)cs. – odpowiedników gr. σκηνή w porównywanych zabytkach psalterzowych

	S.	B.	Sr.	F.	N.	T.	C.
жилице	0	0	0	0	0	0	1
кровъ	6	7	4	5	6	6	5
селеніе	0	0	0	0	0	0	2
село	3	3	3	3	3	3	1
скиния	1	1	1	1	0	1	1
сѣнь	0	0	0	0	1	1	1**
таниа	0	0	0	1	0	0	0

** Zob. przypis (*) pod tabelą nr 3.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Tabeli 3.

Fragmenty psalmowe, w których użyto omawianych wyżej wariantów leksykalnych przedstawiają się następująco:

Ps 17:12 – окръстъ его кровъ [селеніе C.] его [w Sr. brak fragmentu psalmu], gr. [...] ἡ σκηνή αὐτοῦ

Ps 26:5a – ѳ[та]ко съкры [скрыи F.] мѧ въ крови [кровѣ B., Sr.; кровъ N.] своемъ [свои N.], gr. [...] ἐν σκηνῇ

Ps 26:5b – покрь мѧ (въ) таниѣ крова своего, gr. [...] ἐν ἀποκρῶφ τῆς σκηνῆς αὐτοῦ

Ps 26:6 – ѡбидѣ [обидохъ Sr., F., T., C.] и пожръ[о, ѳ]хъ въ кровѣ [кровъ N.] его, gr. [...] ἐν τῇ σκηνῇ αὐτοῦ

Ps 28:1 – въ (- T., C.) ѳсхожденъ[и]е [исхода C.] крѡвоу (- S.) [сѣни T.; сѣннаго C.] [w Sr., F., N. brak fragmentu nagłówka psalmowego], gr. ἐξοδίου σκηνῆς

Ps 30:21 – покрьеши ѧ [ихъ N., T., C.; мѧ F.] въ кровѣ [таниѣ F.] отъ прѣрѣканъѣ[-ниа] [прѣкословиа N.] ѧзыкъ [w Sr. brak fragmentu psalmu], gr. [...] ἐν σκηνῇ [...]

Ps 41:5 – ѳ[та, ѧ]ко проидж ск(в)оз[с]ѣ [въ N., C.] мѣсто крова дивѣна (+ до N., T.; + даже до C.) домоу [дома Sr.] бѣжѣ[-н(г)а], gr. [...] ἐν τόπω σκηνῆς θαυμαστῆς [...]

Ps 59:8 – ї ждоль селомъ [жилицъ C.] размѣриж, gr. [...] τὴν κοιλάδα τῶν σκηνῶν [...]

Ps 77:60 – ї о^тринж ски[ѣ, ѡ]н(н)ѧ [сѣнь N.] селомъскж [сѣлоуамъскжж B.; селомъскжю Sr., силомъскжю F., T., C.; силомъскж N.], gr. [...] τὴν σκηνὴν Σηλωμ

Ps 107:8 – и ждоль селомъ [селеніемъ C.] размѣриж, gr. [...] τὴν κοιλάδα τῶν σκηνῶν [...]

Ps 117:15 – въ селѣхъ [сел^ахъ Sr.] праведникъ [праведничихъ B., Sr.], gr. ἐν σκηναῖς δικαίων.

Τό κατοικητήριον, ἡ κατοικία, ἡ παροικία

Znaczenie ‘siedziba, mieszkanie’ oddaje ponadto gr. κατοικητήριον, a ‘zasiedlenie, zamieszkanie’ – gr. κατοικία i παροικία. W Ps 32:14 κατοικητήριον odnosi się do ‘mieszkania Boga w niebie’, a w Ps 75:3 do ‘Jego mieszkania – świątyni ziemskiej na Syjonie’.

Κατοικία w Ps 131:13 oznacza ‘siedzibę Pana, na którą wybrał sobie Syjon’, w Ps 86:7 zaś – ‘zasiedlenie Boga, tj. miasto Boże’. Zastosowane w Ps 54:16 παροικία odnosi się natomiast do ‘mieszkania wrogów Izraela’.

Wszystkie wymienione leksemy greckie tłumaczone są zgodnie we wszystkich porównywanych psalterzach (s)cs. przez жилище²¹, por.:

Ps 32:14 – съ готова(ε)го жилищта своего [w Sr. brak fragmentu psalmu], gr. ἐξ ἐτοίμου κατοικητηρίου αὐτοῦ

Ps 54:16 – въ жилищѣхъ [жилищи F.] ихъ, gr. ἐν ταῖς παροικίαις αὐτῶν

Ps 75:3 – ї жилищт-ε-го въ сионѣ, gr. καὶ τὸ κατοικητήριον αὐτοῦ [...]

Ps 86:7 – ѣ[а]ко весельшти(н)мъ съ въсѣмъ жилищте въ [оу B., F., T., C.] тебѣ [тебе B., F., T., C.], gr. [...] ἢ κατοικία ἐν σοί

Ps 131:13 – (ї) изволи ї (– B., Sr., F.) [его T.] въ жилищти [жилище B., F., N., T., C.] себѣ [себѣ F.], gr. [...] εἰς κατοικίαν ἑαυτοῦ.

Wnioski

Z przeprowadzonej analizy będącej jedynie częścią zakrojonych na szeroką skalę badań nad leksykalną wariantywnością sukcesywnie selekcjonowanych grup (s)cs. słownictwa psalterzowego, które będą kontynuowane w przyszłości, wynikają następujące wnioski:

1. Tłumaczenia gr. σκηνωμα i σκηνή oznaczających ‘namiot – przybytek, świątynię, mieszkanie Boga’ bądź ‘namiot – mieszkanie, siedzibę człowieka’ w porównywanych tekstach psalterzowych wykazują daleko idącą analogię.

2. Σκηνωμα generalnie jest w nich (oprócz C.) oddawane przez село (w S. i B. dwadzieścia jeden razy; w Sr., N. i T. dwadzieścia razy; w F. dziewiętnaście razy).

²¹ W S. жилище użyto również (pomyłkowo – ?) w Ps 21:4 na miejscu gr. κατοικέω ‘mieszkać’ zamiast poświadczonego w pozostałych psalterzach жити: въ сѣтѣ[ε]мъ жилищтѣ [живеши B., F., N., T., C.] [w Sr. brak fragmentu psalmu], gr. ἐν ἀγίοις κατοικεῖς.

Użycie wariantu **цело** zostało w C., głównie dla uniknięcia dwuznaczności w przykładzie, wydatnie zredukowane. Pozostawiono go jedynie w pięciu kontekstach, z uwagi na wskazania w nich na ‘obszar, grunt, teren, terytorium’. **селение** zamiast **цело** na miejscu σκῆνωμα poświadczane jest w C. w dwunastu kontekstach. W odróżnieniu od **цело**, w pełni odpowiada tu semantyce ekwiwalentu greckiego, wypuklając jego lokalno-temporalną charakterystykę. **селение** jako odpowiednik σκῆνωμα poza C. pojawia się sporadycznie – tylko dwa razy w N. i jeden raz w T.

3. W jednym kontekście, zgodnie z jego znaczeniowymi wymogami, we wszystkich porównywanych psalterzach (s)cs. na miejscu σκῆνωμα odnotowano wariant **вЪселение**.

4. Σκηνή oddawane jest przez **цело/селение** rzadko (**цело** zastosowano trzy razy w S., B., Sr., F., N., T. i jeden raz w C.; **селение** – dwa razy w C.). Częściej jest ono tłumaczone w nich przez **кровъ** (siedem razy w B.; sześć razy w S., N., T.; pięć razy w F., C.; cztery razy w Sr.), które dokładnie oddaje znaczenie ‘namiotu, dachu, osłony’.

5. Innymi leksemami eksponującymi wskazane znaczenie, spotykanymi w badanych tekstach psalterzowych, są: **сѣнь/сѣньнѣи*** (użyte jeden raz w Sr. i dwa razy w F. na miejscu σκῆνωμα oraz jeden raz w N., T. i C.* na miejscu σκηνή), **очръце** (użyte jeden raz w S., B., Sr., T. na miejscu σκῆνωμα), **кжца** (użyte jeden raz w F. na miejscu σκῆνωμα), **скиния** (użyte jeden raz w S., B., Sr., F., T., C. na miejscu σκηνή).

6. Wyjątkowo (jeden raz) σκηνή w F. przetłumaczono przez **таина**, w celu podkreślenia tajności schronienia, które człowiek otrzymuje w ‘namiocie Pana’.

7. Rzadkim odpowiednikiem σκῆνωμα i σκηνή w porównywanych psalterzach jest **жилице** (jeden raz użyto go w C. na miejscu σκηνή; jeden raz w S., B., F., N., T. i sześć razy w C. na miejscu σκῆνωμα).

8. Ponadto **жилице** jest typowym we wszystkich porównywanych psalterzach (s)cs. odpowiednikiem gr. κατοικητήριον, κατοικία i παροικία. Łącznie użyte zostało na ich miejscu w pięciu kontekstach w S., B., F., N., T., C. i w czterech w Sr. Na podkreślenie zasługuje fakt stosowania **жилице** zwłaszcza w kontekstach odnoszących się do ‘przybytku, mieszkania Boga (Żywego)’.

9. We wszystkich porównywanych reprezentantach cs. redakcji psalterzowych obserwuje się unikanie słownictwa konkretnego i zastępowanie go słownictwem ogólnym, co wynika z dążenia do przystosowania przekładu do percepcyjnych możliwości słowiańskiego odbiorcy (‘namioty’ w środowisku wiodących osiadły tryb życia Słowian wydawać się mogły zbyt egzotyczne). Słownictwo konkretne, wskazujące na ‘pierwotne sanktuarium’ lub na ‘siedziby koczowników’ jest tu resztkowe.

BIBLIOGRAFIA

- Brown, R. E., Fitzmyer, J. A., & Murphy, R. E. (Red.). (2001). *Katolicki komentarz biblijny*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza „Vocatio”.
- Flis, J. (1996). *Konkordancja biblijna do Pisma Świętego Starego i Nowego Testamentu Biblii Tysiąclecia*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza „Vocatio”.
- Jan Paweł II, Benedykt XVI rozważają *Psalmy i Apokalipsę św. Jana*. (2006). Warszawa: Oficyna Wydawnicza „Vocatio”.
- Jurewicz, O. (2000–2001). *Słownik grecko-polski* (T. 1–2). Warszawa: Wydawnictwo Szkolne PWN.
- Kata Biblon: Wiki Lexicon of the Greek New Testament. (b.d.). Occurrences in the LXX. Pobrano z <http://lexicon.katabiblon.com/index.php?search=80>
- Kurz, J., Mareš, F. V., & Hauptová, Z. (Red.). (1958–1997). *Slovník jazyka staroslověnského* (Cz. 1–52). Praha: Academia. Nakladatelství Akademie Věd České Republiky.
- MacRobert, C. M. (1990). The Greek textological basis of the early redactions of the Church Slavonic Psalter. *Palaeobulgarica/Спаробългаристика*, 14(2), 7–15.
- MacRobert, C. M. (1993). Translation is interpretation: Lexical variation in the translation of the Psalter from Greek into Church Slavonic up to the 15th century. *Zeitschrift für slavische Philologie*, 53(2), 254–284.
- MacRobert, C. M. (1998). The textual tradition of the Church Slavonic Psalter up to the fifteenth century. W J. Krašovec (Red.), *Interpretation of the Bible* (s. 921–942). Ljubljana–Sheffield: Sheffield Academic Press.
- MacRobert, C. M. (2005). On the problem of identifying a „Preslav Redaction” of the Psalter. W M. Dimitrova, P. Petkov, & I. Hristova (Red.), *Acta palaeoslavica* (T. 2, s. 39–46). Sofia: Heron Press.
- Miklosich, F. (1886). *Etymologisches Wörterbuch der Slavischen Sprachen*. Wien: Wilhelm Braumüller. Pobrano z <https://archive.org/details/etymologischesw00mikluoft>
- Popowski, R. (1995). *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza „Vocatio”.
- Popowski, R. (2014). *Septuaginta czyli Biblia Starego Testamentu wraz z księgami deuterokanonicznymi i apokryfami* (2. wyd.). Warszawa: Oficyna Wydawnicza „Vocatio”.
- Popowski, R. (2017). *Biblia Pierwszego Kościoła*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza „Vocatio”.
- Rusek, J. (1984). *Studia z historii słownictwa bułgarskiego*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Sadnik, L., & Aitzetmüller, R. (1955). *Handwörterbuch zu den altkirchenslavischen Texten*. Heidelberg: Carl Winter Universitätverlag.
- Skok, P. (1971–1973). *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* (T. 1–3). Zagreb: Jugoslavenska Akademija Znanosti i Umjetnosti. Pobrano z <https://archive.org/details/EtimologijskiRjecnikHrvatskogaIliSrpskogaJezika>
- Stachowiak, L., & Romaniuk, K. (Red.). (1980). *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu: W przekładzie z języków oryginalnych* (3. wyd. popr.). Poznań: Wydawnictwo Pallottinum.

- Szulc, A. (2000). *Leksykalne i słowotwórcze zróżnicowanie cerkiewnosłowiańskich psalterzy redakcji ruskiej z XI–XIX wieku: Część 1. Zróżnicowanie leksykalne*. Toruń: Towarzystwo Naukowe w Toruniu.
- Szulc, A. (2013). Odzwierciedlenie cyrylometodejskiego wzorca przekładowego w cerkiewnosłowiańskich redakcjach Księgi Psalmów. *Studia Wschodniosłowiańskie*, 13, 143–155. <https://doi.org/10.15290/sw.2013.13.12>
- Szulc, A. (2014). Nebo – Nebesa w cerkiewnosłowiańskich redakcjach Księgi Psalmów. W M. Gębka-Wolak, J. Kamper-Warejko, & A. Moroz (Red.), *Leksyka języków słowiańskich w badaniach synchronicznych i diachronicznych* (s. 277–295). Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
- Szulc, A. (2016a). Leksykalna wariantowość psalterzowych redakcji cs. Na przykładzie użyć (s)cs. ekwiwalentów gr. οἶκος, οικία, οἰκόπεδον, αὐλή, ἔπαυλις i βάρις. W M. Krajewska, J. Kulwicka-Kamińska, & A. Szulc (Red.), *Święte księgi judaizmu, chrześcijaństwa i islamu w słowiańskim kręgu kulturowym: T. 3. Słowiańscy chrześcijanie Wschodu i Zachodu: Język – Dialekt – Piśmiennictwo* (s. 189–207). Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
- Szulc, A. (2016b). O odpowiednikach greckich οἶκος, οικία i in. w tłumaczeniach odzwierciedlonych w cerkiewnosłowiańskich redakcjach Księgi Psalmów. W M. Gębka-Wolak, I. Kaproń-Charzyńska, & J. Kamper-Warejko (Red.), *System – Tekst – Człowiek: Studia nad dawnymi i współczesnymi językami słowiańskimi* (s. 127–145). Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
- Szulc, A. (2018). O odpowiednikach gr. ὁ ναός, ἡ ἐκκλησία, τὸ ἅγιασμα, τὸ ἁγιαστήριον, ἡ ἄνωσψνῃ w psalterzowych redakcjach cerkiewnosłowiańskich. *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej*, 53, 288–309. <https://doi.org/10.11649/sfps.2018.018>.
- Thomson, F. (1998). The Slavonic translation of the Old Testament. W J. Krašovec (Red.), *Interpretation of the Bible* (s. 605–920). Ljubljana–Sheffield: Sheffield Academic Press.
- Георгиев, В. И., Дуриданов, И., Рачева, М., & Тодоров, Т. А. (Red.). (1971–2017). *Български етимологичен речник* (Т. 1–8). София: Академично Издателство „Проф. Марин Дринов”.
- Гильтебрандт, П. А. (1993). *Справочный и объяснительный словарь к псалтыри* (H. Keipert, Wstęp). München: Verlag Otto Sagner. (Wyd. oryg. 1898, St. Petersburg). <https://doi.org/10.3726/b12761>
- Дьяченко, Г. (1998). *Полный церковно-славянский словарь* (Т. 1–2). Москва: Издательский Отдел Московского Патриархата/Терра–Книжный Клуб. (Wyd. oryg. 1900).
- Иванова-Мирчева, Д. (Red.). (1999–2009). *Старобългарски речник* (Т. 1–2). София: Издателство „Валентин Траянов”.
- Карачорова, И. (1985). Редакции древнеболгарского текста Псалтыри по языковым данным. [W E. Коцева, И. Карачорова, & А. Атанасов, Некоторые особенности славянских псалтырей на материале XI–XVI вв.]. *Полата књигописњая*, 14–15, 26–38.
- Погорелов, В. (1901). *Псалтыри: С приложением статьи: „О редакциях славянского перевода Псалтыри” и четырех фототипических таблиц*. Москва: Синодальная Типография. (Библиотека Московской синодальной типографии: Cz. 1. Рукописи).

- Славова, Т. (1989). Преславска редакция на Кирило-Методиевия старобългарски евангелски превод. W П. Динеков, Б. Велчева, & И. Добрев (Red.), *Кирило-Методиевски студии* (Т. 6, s. 15–129). София: Издателство на Българската Академия на Науките.
- Фасмер, М. (1987). *Этимологический словарь русского языка: В четырех томах* (О. Н. Трубачев, Тlum.) (2. wyd.). Москва: „Прогресс”. Pobrano z <http://starling.rinet.ru/cgi-bin/query.cgi?basename=morpho%5Cvasmer%5Cvasmer&morpho=1&root=%2Fusr%2Flocal%2Fshare%2Fstarling%2Fmorpho>
- Христова-Шомова, И. (2004). *Служебният Апостол в славянската ръкописна традиция: Т. 1. Изследване на библейския текст*. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски”.
- Цейтлин, Р. М., Вечерка, Р., & Благова, Э. (Red.). (1994). *Старославянский словарь: По рукописям X–XI веков*. Москва: Русский язык.
- Чешко, Е. В. (1981). Второе южнославянское влияние в редакции псалтырного текста на Руси (XIV–XV вв.). *Palaeobulgarica/Старобългаристика*, 5(4), 79–85.
- Чешко, Е. В. (1982). Об афонской редакции славянского перевода Псалтыри в ее отношении к другим редакциям. W Е. И. Демина, Д. Иванова-Мирчева, А. Минчева, & Е. В. Чешко (Red.), *Язык и письменность среднеболгарского периода* (s. 60–93). Москва: Издательство „Наука”.
- Чешко, Е. В. (1988). Кирилло-методиевский перевод Псалтыри и среднеболгарские правленные редакции: Структура слова и реляционные элементы. *Studia Slavico-Byzantina et Mediaevalia Europensia*, 1, 217–230.

Wykaz psalterzowych tekstów porównawczych

- Altbauer, M. (1979). *Der älteste serbische Psalter*. Köln: Böhlau Verlag. (Slavistische Forschungen, 23).
- Mareš, F. V. (Sub. red.). (1997). *Psalterii Sinaitici pars nova (monasterii s. Catharinae codex slav. 2/N)*. Wien: Verl. der Österreichischen Akad. der Wissenschaften.
- Rahlfs, A. (Red.). (2006). *Septuaginta: Id est Vetus Testamentum graece iuxta LXX interpretes: Editio altera, quam recognovit et emendavit Robert Hanhard: Duo volumina in uno*. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft. Pobrano z <https://pl.scribd.com/document/355377280/SEPTUAGINTA-SBL-pdf>
- Ruski psalterz rękopiśmienny, z XIII wieku. (b.d.). Российская Национальная библиотека (Sygnatura Ф.п.І.І). Санкт-Петербург.
- Tarnanidis, I. (1988). *The Slavonic manuscripts discovered in 1975 at St. Catherine's Monastery on Mount Sinai*. Thessaloniki: Hellenic Association for Slavic Studies.
- Джурова, А. (1990). *Томичов псалтир*. (Т. 1–2). София: Университетско Изд-во „Климент Охридски”. (Monumenta Slavico-Byzantina et Mediaevalia Europensia, 1).
- Дуйчев, И. (1968). *Болонски псалтир: Български книжовен паметник от XIII век*. София: Издателство на Българската Академия на Науките.

- Северьянов, С. (1954). *Синайская псалтырь: Глаголический памятник XI века*. Graz: Akademische Druck-Verlagsanstalt. (Wyd. oryg. 1922, Petrograd).
- Чешко, Е. В., Бунина, И. К., Дыбо, В. А., Князевская, О. А., & Науменко, Л. А. (1989). *Норовская псалтырь: Среднеболгарская рукопись XIV века (Сз. 1–2)*. София: Издательство Болгарской Академии Наук.

BIBLIOGRAPHY

(Transliteration)

- Brown, R. E., Fitzmyer, J. A., & Murphy, R. E. (Eds.). (2001). *Katolicki komentarz biblijny*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza "Vocatio".
- Cheshko, E. V. (1981). Vtoroe iuznoslavianskoe vliianie v redaktsii psaltyrnogo teksta na Rusi (XIV–XV vv.). *Palaeobulgarica/Starobŭlgaristika*, 5(4), 79–85.
- Cheshko, E. V. (1982). Ob afonsoj redaktsii slavianskogo perevoda Psaltyri i ee otnoshenii k drugim redaktsiiam. In E. I. Demina, D. Ivanova-Mircheva, A. Mincheva, & E. V. Cheshko (Eds.), *Iazyk i pis'mennost' srednebolgarskogo perioda* (pp. 60–93). Moskva: Izdatel'stvo "Nauka".
- Cheshko, E. V. (1988). Kirillo-metodievskii perevod Psaltyri i srednebolgarskie pravlenye redaktsii: Struktura slova i reliatsionnye elementy. *Studia Slavico-Byzantina et Mediaevalia Europensia*, 1, 217–230.
- D'iachenko, G. (1998). *Polnyi tserkovno-slavianski slovar' (Vols. 1–2)*. Moskva: Izdatel'skii Otdel Moskovskogo Patriarkhata/Terra-Knizhnyi Klub. (Original work published 1900).
- Fasmer, M. (1987). *Ėtimologicheskii slovar' russkogo iazyka: V chetyrekh tomakh* (O. N. Trubachev, Ed.) (2nd ed.). Moskva: "Progress". Retrieved from <http://starling.rinet.ru/cgi-bin/query.cgi?basename=morpho%5Cvasmer%5Cvasmer&morpho=1&root=%2Fusr%2Flocal%2Fshare%2Fstarling%2Fmorpho>
- Flis, J. (1996). *Konkordancja biblijna do Pisma Świętego Starego i Nowego Testamentu Biblii Tysiąclecia*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza "Vocatio".
- Georgiev, V. I., Duridanov, I., Racheva, M., & Todorov, T. A. (Eds.). (1971–2017). *Bŭlgarski etimologichen rechnik* (Vols. 1–8). Sofiia: Akademichno Izdatelstvo "Prof. Marin Drinov".
- Gil'tebrandt, P. A. (1993). *Spravochnyi i ob'iasnitel'nyi slovar' k psaltiri* (H. Keipert, Introduction). München: Verlag Otto Sagner. (Original work published 1898, St. Petersburg). <https://doi.org/10.3726/b12761>
- Ivanova-Mircheva, D. (Ed.). (1999–2009). *Starobŭlgarski rechnik* (Vols. 1–2). Sofiia: Izdatelstvo "Valentin Traianov".
- Jan Paweł II, *Benedykt XVI rozważają Psalmy i Apokalipsę św. Jana*. (2006). Warszawa: Oficyna Wydawnicza "Vocatio".

- Jurewicz, O. (2000–2001). *Słownik grecko-polski* (Vols. 1–2). Warszawa: Wydawnictwo Szkolne PWN.
- Karachorova, I. (1985). Redaktsii drevnebolgarskogo teksta Psaltyri po iazykovym dannym. [In E. Kotseva, I. Karachorova, & A. Atanasov, Nekotorye osobennosti slavianskikh psaltyrei na materiale XI–XVI vv.]. *Polata künigopis'naia, 14–15*, 26–38.
- Kata Biblon: Wiki Lexicon of the Greek New Testament. (n.d.). Occurrences in the LXX. Retrieved from <http://lexicon.katabiblon.com/index.php?search=80>
- Khristova-Shomova, I. (2004). *Sluzhebniiat Apostol v slavianskata rükopisna traditsiia: Vol. 1. Izsledvane na bibleškiia tekst*. Sofiia: Universitetsko izdatelstvo "Sv. Kliment Okhridski".
- Kurz, J., Mareš, F. V., & Hauptová, Z. (Eds.). (1958–1997). *Slovník jazyka staroslověnského* (Pt. 1–52). Praha: Academia. Nakladatelství Akademie Věd České Republiky.
- MacRobert, C. M. (1990). The Greek textological basis of the early redactions of the Church Slavonic Psalter. *Palaeobulgarica/Starobŭlgaristika, 14*(2), 7–15.
- MacRobert, C. M. (1993). Translation is interpretation: Lexical variation in the translation of the Psalter from Greek into Church Slavonic up to the 15th century. *Zeitschrift für slavische Philologie, 53*(2), 254–284.
- MacRobert, C. M. (1998). The textual tradition of the Church Slavonic Psalter up to the fifteenth century. In J. Krašovec (Ed.), *Interpretation of the Bible* (pp. 921–942). Ljubljana–Sheffield: Sheffield Academic Press.
- MacRobert, C. M. (2005). On the problem of identifying a "Preslav Redaction" of the Psalter. In M. Dimitrova, P. Petkov, & I. Hristova (Eds.), *Acta palaeoslavica* (Vol. 2, pp. 39–46). Sofia: Heron Press.
- Miklosich, F. (1886). *Etymologisches Wörterbuch der Slavischen Sprachen*. Wien: Wilhelm Braumüller. Retrieved from <https://archive.org/details/etymologischesw00mikluoft>
- Popogorelov, V. (1901). *Psaltyri: S prilozheniem stat'i: "O redaktsiiax slavianskogo perevoda Psaltyri" i chetyrekh fototipicheskikh tablits*. Moskva: Sinodal'naia Tipografiia. (Biblioteka Moskovskoi sinodal'noi tipografii: Pt. 1. Rukopisi).
- Popowski, R. (1995). *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza "Vocatio".
- Popowski, R. (2014). *Septuaginta czyli Biblia Starego Testamentu wraz z księgami deuterokanonicznymi i apokryfami* (2nd ed.). Warszawa: Oficyna Wydawnicza "Vocatio".
- Popowski, R. (2017). *Biblia Pierwszego Kościoła*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza "Vocatio".
- Rusek, J. (1984). *Studia z historii słownictwa bułgarskiego*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Sadnik, L., Aitzetmüller, R. (1955). *Handwörterbuch zu den altkirchenslavischen Texten*. Heidelberg: Carl Winter Universitätsverlag.
- Skok, P. (1971–1973). *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* (Vols. 1–3). Zagreb: Jugoslavenska Akademija Znanosti i Umjetnosti. Retrieved from <https://archive.org/details/EtimologijskiRjecnikHrvatskogaIliSrpskogaJezika>
- Slavova, T. (1989). Preslavska redaktsiia na Kirilo-Metodieviia starobŭlgarski evangelski prevod. In P. Dinekov, B. Velcheva, & I. Dobrev (Eds.), *Kirilo-Metodievski studii* (Vol. 6, pp. 15–129). Sofiia: Izdatelstvo na Bŭlgarskata Akademiia na Naukite.

- Stachowiak, L., & Romaniuk, K. (Eds.). (1980). *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu: W przekładzie z języków oryginalnych* (3rd ed., text rev.). Poznań: Wydawnictwo Pallottinum.
- Szulc, A. (2000). *Leksykalne i słowotwórcze zróżnicowanie cerkiewnosłowiańskich psalterzy redakcji ruskiej z XI–XIX wieku: Pt. 1. Zróżnicowanie leksykalne*. Toruń: Towarzystwo Naukowe w Toruniu.
- Szulc, A. (2013). Odzwierciedlenie cyrylometodejskiego wzorca przekładowego w cerkiewnosłowiańskich redakcjach Księgi Psalmów. *Studia Wschodniosłowiańskie*, 13, 143–155. <https://doi.org/10.15290/sw.2013.13.12>
- Szulc, A. (2014). Nebo – Nebesa w cerkiewnosłowiańskich redakcjach Księgi Psalmów. In M. Gębka-Wolak, J. Kamper-Warejko, & A. Moroz (Eds.), *Leksyka języków słowiańskich w badaniach synchronicznych i diachronicznych* (pp. 277–295). Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
- Szulc, A. (2016a). Leksykalna wariantywność psalterzowych redakcji cs. Na przykładzie użyć (s)cs. ekwiwalentów gr. oikos, oikia, oikopedon, aulē, epaulis i baris. In M. Krajewska, J. Kulwicka-Kamińska, & A. Szulc (Eds.), *Święte księgi judaizmu, chrześcijaństwa i islamu w słowiańskim kręgu kulturowym: Vol. 3. Słowiańscy chrześcijanie Wschodu i Zachodu: Język – Dialekt – Piśmiennictwo* (pp. 189–207). Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
- Szulc, A. (2016b). O odpowiednikach greckich oikos, oikia i in. w tłumaczeniach odzwierciedlonych w cerkiewnosłowiańskich redakcjach Księgi Psalmów. In M. Gębka-Wolak, I. Kaproń-Charzyńska, & J. Kamper-Warejko (Eds.), *System – Tekst – Człowiek: Studia nad dawnymi i współczesnymi językami słowiańskimi* (pp. 127–145). Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
- Szulc, A. (2018). O odpowiednikach gr. ho naos, he eklēsia, to hagiaσμα, to hagiastērion, he hagiōsynē w psalterzowych redakcjach cerkiewnosłowiańskich. *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej*, 53, 288–309. <https://doi.org/10.11649/sfps.2018.018>.
- Thomson, F. (1998). The Slavonic translation of the Old Testament. In J. Krašovec (Ed.), *Interpretation of the Bible* (pp. 605–920). Ljubljana–Sheffield: Sheffield Academic Press.
- Tseitlin, R. M., Večerka, R., & Blagova, Ė. (Eds.). (1994). *Staroslavianskii slovar': Po rukopisiam X–XI vekov*. Moskva: Russkii Iazyk.

List of psalters confronted

- Altbauer, M. (1979). *Der älteste serbische Psalter*. Köln: Böhlau Verlag. (Slavistische Forschungen, 23).
- Mareš, F. V. (Sub. red.). (1997). *Psalterii Sinaitici pars nova (monasterii s. Catharinae codex slav. 2/N)*. Wien: Verl. der Österreichischen Akad. der Wissenschaften.
- Cheshko, E. V., Bunina, I. K., Dybo, V. A., Kniazevskaia, O. A., & Naumenko, L. A. (1989). *Norovskaia psal'tyr': Srednebolgarskaia rukopis' XIV veka* (Pt. 1–2). Sofiia: Izdatel'stvo Bolgarskoĭ Akademii Nauk.

- Dučhev, I. (1968). *Bolonski psaltir: Bŭlgarski knizhoven pametnik ot XIII vek*. Sofiia: Izdatelstvo na Bŭlgarskata Akademiia na Naukite.
- Dzhurova, A. (1990). *Tomichov psaltir* (Vols. 1–2). Sofiia: Universitetsko Izd-vo “Kliment Okhridski”. (Monumenta Slavico-Byzantina et Mediaevalia Europensia, 1).
- Rahlfs, A. (Ed.). (2006). *Septuaginta: Id est Vetus Testamentum graece iuxta LXX interpretes: Editio altera, quam recognovit et emendavit Robert Hanhard: Duo volumina in uno*. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft. Retrieved from <https://pl.scribd.com/document/355377280/SEPTUAGINTA-SBL-pdf>
- Ruski psalterz rękopiśmienny, z XIII wieku. (n.d.). Rossiiskaia Natsional'naia biblioteka. (Sygnatura F.p.I.1). Sankt-Peterburg.
- Sever'ianov, S. (1954). *Sinaiskaia psaltyr': Glagolicheskiĭ pamiatnik XI veka*. Graz: Akademische Druck-U. Verlagsanstalt. (Original work published 1922, Petrograd).
- Tarnanidis, I. (1988). *The Slavonic manuscripts discovered in 1975 at St. Catherine's Monastery on Mount Sinai*. Thessaloniki: Hellenic Association for Slavic Studies.

O tłumaczeniach greckich σκήνωμα, σκηνή i innych odzwierciedlonych w cerkiewnosłowiańskich redakcjach Księgi Psalmów

W artykule rozważa się słowiańskie odpowiedniki greckich leksemów *skēnōma*, *skēnē*, a także *katoikētērion*, *katoikia* i *paroikia* w wybranych (staro-)cerkiewnosłowiańskich wersjach Psalterza. Dokonuje się porównawczej analizy semantycznej (kontekstualnej) i ilościowej użyć rozważanego słownictwa. Wskazuje się na podobieństwa i różnice w jego doborze w porównywanych tekstach. Podaje się objaśnienia zaobserwowanych różnic. Analizę ilustruje się odpowiednim materiałem egzemplifikacyjnym.

Słowa kluczowe: wzorzec grecki, cs. redakcja psalterzowa, (s)cs. ekwiwalent leksykalny/słowotwórczy, uwarunkowanie użycia słownictwa, opis ilościowy

On Translations of the Greek σκήνωμα, σκηνή etc. Reflected in CS Redactions of the Book of Psalms

The paper discusses the Slavonic equivalents of the Greek words *skēnōma*, *skēnē* and also *katoikētērion*, *katoikia* and *paroikia* in selected (O)CS versions of the Psalter. A comparative semantic (contextual) and quantitative analysis of the use of the considered vocabulary is carried out. Resemblances and differences in the choice of words among the confronted texts

are pointed out. Explanation of the observed differences is given. The analysis is illustrated with appropriate exemplification.

Keywords: Greek pattern, CS Psalter redaction, (O)CS lexical/word-formative equivalent, conditions of the use of vocabulary, quantitative description

Notka o autorce

Arleta Szulc (letty@umk.pl) – paleoslawistka i historyk języka; adiunkt w Katedrze Filologii Słowiańskiej, w Zakładzie Komparatystyki Słowiańskiej, Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Pracownik naukowo-dydaktyczny (zajęcia prowadzi na: filologii rosyjskiej, filologii bałkańskiej, lingwistyce stosowanej). Autorka książek: *Leksykalne i słotwórcze zróżnicowanie cerkiewnosłowiańskich psalterzy redakcji ruskiej z XI–XIX wieku. Część I: Zróżnicowanie leksykalne* (2000), *Leksykalne i słotwórcze zróżnicowanie cerkiewnosłowiańskich psalterzy redakcji ruskiej z XI – XIX wieku. Część II: Zróżnicowanie słotwórcze* (2001), *Psalterz warszawskiego zbioru Boz. 86 wobec cerkiewnosłowiańskiej tradycji rękopiśmiennej. Leksyka i morfologia* (2006); współredaktorka tomów: *Święte księgi judaizmu, chrześcijaństwa i islamu w słowiańskim kręgu kulturowym. Tom 1: Księgi wyznawców islamu. Kitabistyka. Tom 2: Księgi wyznawców judaizmu i islamu. Historia – Socjologia – Sztuka. Tom 3: Słowiańscy chrześcijanie Wschodu i Zachodu. Język – Dialekt – Piśmiennictwo* (2016). Zainteresowania naukowe: piśmiennictwo scs. i jego późniejsze modyfikacje, tj. tzw. redakcje cs.; wielopłaszczyznowa analiza filologiczna translacji ksiąg biblijnych (zwłaszcza Psalterza), odzwierciedlonych w zabytkach scs. i cs., tło historyczno-kulturowe przekładów, ich cechy strukturalne, wykorzystanie w liturgii i poza nią itp.

Arleta Szulc (letty@umk.pl) – Paleo-Slavist and historian of language; Assistant Professor at the Section of Slavic Comparative Studies, Department of Slavic Philology, Nicolaus Copernicus University in Toruń. Researcher and university teacher in Russian Philology, Balkan Philology and Applied Linguistics. Author of the books: *Leksykalne i słotwórcze zróżnicowanie cerkiewnosłowiańskich psalterzy redakcji ruskiej z XI – XIX wieku* [Lexical and word-formative differentiation of Church Slavonic Psalters of the Russian redaction from 11th-19th century]. Part 1: *Zróżnicowanie leksykalne* [Lexical differentiation] (2000),

Part 2: *Zróznicowanie słowotwórcze [Word-formative differentiation]* (2001), *Psalterz warszawskiego zbioru Boz. 86 wobec cerkiewnosłowiańskiej tradycji rękopiśmiennej. Leksyka i morfologia [The Psalter from the Boz. 86 of Warsaw in relation to the Church Slavonic manuscript tradition: Vocabulary and morphology]* (2006); co-editor of the volumes: *Święte księgi judaizmu, chrześcijaństwa i islamu w słowiańskim kręgu kulturowym [The Holy Books of Judaism, Christianity and Islam in the Slavic culture]*. Volume 1: *Księgi wyznawców islamu. Kitabistyka [Books of the followers of Islam: Kitab studies]*. Volume 2: *Księgi wyznawców judaizmu i islamu. Historia – Socjologia – Sztuka [Books of the followers of Judaism and Islam: History – Sociology – Art]*. Volume 3: *Słowiańscy chrześcijanie Wschodu i Zachodu. Język – Dialekt – Piśmiennictwo [Slavic Christians of the East and of the West: Language – Dialect – Literature]* (2016). Research interests: OCS literature and its later modifications (so-called CS redactions); multilevel philological analyses of translations of the Biblical Books, especially of the Psalter, reflected in OCS and CS texts; their historical and cultural background, structural features, and liturgical and non-liturgical use etc.